

Dr. sc. Almir Sivro

KONCEPT SOCIJALNE KOHEZIJE I OBRAZOVANJE**Sažetak**

Socijalna kohezija je pojam koji se posljednjih godina sve više koristi i podrazumijeva integraciju slobodnih individua i društvenih grupa u društvo kao cjelinu. Kohezivno društvo je društvo sačinjeno od pojedinaca/članova koji ostvaruju zajedničke ciljeve na pravičan i demokratski način. Socijalna kohezija nije „prirodno“ stanje društva, već rezultira iz niza društvenih odnosa između različitih javnih i privatnih institucija i aktera, koji su izloženi raznovrsnim, a ponekad i protivrječnim, shvatanjima, pogledima i interesima. Socijalna kohezija je krajnji ishod svih pojedinaca i društvenih grupa čiji je zajednički cilj stvaranje okruženja koje je u skladu sa razvojem slobodnih građana, pravičnim dijeljenjem resursa, kao i priznavanjem dostojanstva i sposobnosti svakog člana društva (Concerted development of social cohesion indicators, 2005). Odnos socijalne kohezije i obrazovanja, tj. njihov međusobni utjecaj, indikatori socijalne kohezije u obrazovanju, doprinos obrazovanja unapređenju socijalne kohezije u društvu i obratno, su pitanja koja u posljednje vrijeme zaokupljaju priličnu pažnju mnogih istaknutih naučnika i istraživača. Putnam (2004) navodi da istraživanja pokazuju da obrazovanje utječe na socijalnu koheziju, kao što, isto tako, socijalna kohezija utječe na obrazovanje, te da današnji kreatori obrazovnih politika imaju puno toga za naučiti jedni od drugih o tome šta, kada i kako funkcionira u vitalnom odnosu između obrazovanja i socijalne kohezije. U procesu analize rada osnovnih i srednjih škola, uvijek treba imati u vidu ne samo obrazovna postignuća učenika, nego i druge temeljne odgojno-obrazovne funkcije škola, kao i neophodne principe i vrijednosti koje škole trebaju njegovati i promovirati. Svaka škola predstavlja specifično socijalno okruženje u kojem učenici, nastavnici i školsko osoblje prolaze kroz različita socijalna iskustva, koja u velikoj mjeri utječu na funkcioniranje i rad škole, odnosno na školski život i socijalnu koheziju u cjelini. Fokus ovog rada je, upravo, ukazati na aktuelnost i značaj razumijevanja međuzavisnosti koncepta socijalne kohezije i obrazovanja.

Ključne riječi: socijalna kohezija, obrazovanje, škola

Uvod

Savremena društva se suočavaju s izazovima uzrokovanim društvenim nejednakostima. Ne postoji društvo bez nejednakosti između bogatih i siromašnih, etničkih i/ili kulturnih različitosti, problema socijalne isključenosti i dr. Sve te činjenice govore da je na današnjim društvima posebna odgovornost da najbolje moguće reagiraju na napetosti i pritiske koje proizvode te nejednakosti a koje, čini se, imaju i trend povećanja.

Društva će biti kohezivnija ako na slobodan i demokratski način razvijaju odgovarajuće metode za sučeljavanje s društvenim nejednakostima. To znači da trebaju planirati strategije i poduzimati konkretne akcije za smanjivanje razlika, jer bi, u suprotnom, socijalno-ekonomske nejednakosti mogle prijeći nivo koji bi ugrozio stabilnost društva (*Revidirana strategija socijalne kohezije Vijeća Evrope*, 2004).

U vezi s tim, socijalna kohezija je pojam koji se posljednjih godina sve više koristi i podrazumijeva integraciju slobodnih individua i društvenih grupa u društvo kao cjelinu. Kohezivno društvo je društvo sačinjeno od pojedinaca/članova koji ostvaruju zajedničke ciljeve

na pravičan i demokratski način. Socijalna kohezija je kontinuirani proces i najvažniji uslov za socijalnu pravdu, mir i sigurnost, demokratsku stabilnost i održivi razvoj.

Socijalna kohezija nije „prirodno“ stanje društva, već rezultira iz niza društvenih odnosa između različitih javnih i privatnih institucija i aktera, koji su izloženi raznovrsnim, a ponekad i protivrječnim, shvatanjima, pogledima i interesima. Socijalna kohezija je krajnji ishod svih pojedinaca i društvenih grupa čiji je zajednički cilj stvaranje institucionalnog i političkog okruženja koje je u skladu sa razvojem slobodnih građana, pravičnim dijeljenjem resursa, dobara i usluga, kao i priznavanjem dostojanstva i sposobnosti svakog člana društva (*Concerted development of social cohesion indicators*, 2005).

Ipak, važno je naglasiti da nijedno društvo nije, i vjerovatno neće biti, potpuno kohezivno, pa je socijalna kohezija, u stvari, ideal kojem se stremiti, ali koji nije moguće do kraja ostvariti.

Pojmovno određenje i definicija socijalne kohezije

U etimološkom smislu kohezija označava „privlačnu silu između molekula“ istog tijela koja te molekule drži ujedinjene zajedno „na okupu“ (Mićunović, 1988: 296). Imajući to u vidu, za socijalnu koheziju se može reći da predstavlja svojstvo društva koje rezultira iz međusobnih veza njegovih članova.

Socijalna kohezija je koncept koji ima svoju povijest. To nije jednostavno samo neki akademski koncept ili pojam koji obuhvata značenje mnogih stvari. Preciznije, socijalnu koheziju je korisno nazvati "kvazikoncept", odnosno hibrid koji djeluje unutar politika zajednica (Jenson, 2010). Đurić (2009: 18) navodi da je izraz „socijalna kohezija“ u evropskim dokumentima prvi put upotrijebljen 1987. godine i da se tada „prevashodno odnosio na napore za smanjenje disproporcija u regionalnom razvoju unutar tadašnje Evropske zajednice“, dok se danas socijalna kohezija uglavnom identifikuje kao krajnji cilj socijalnih politika evropskih zemalja (*Society at a glance*, 2001).

Korijeni današnjeg koncepta socijalne kohezije leže u pogledima Dirckema, koji se, između ostalog, bavio i analizom faktora koji drže zajedno jedno kompleksno društvo. Nakon identifikacije „zajedničkih odanosti i solidarnosti“ kao ključnih faktora socijalne kohezije, Dirckem razlikuje mehaničku solidarnost, koja se temelji na tradicionalnoj sličnosti kolektivnih vrijednosti i uvjerenja, od organske solidarnosti, koja je rezultat savremenih odnosa između pojedinaca koji su u mogućnosti da rade zajedno, autonomno se razvijajući. Dirckem je tako prepoznao parcijalne aspekte kao doprinos definiranju socijalne kohezije, temeljene na zajedničkim vezama, dijeljenju vrijednosti, osjećaju pripadnosti i sposobnosti da se radi zajedno (*Concerted development of social cohesion indicators*, 2005: 24). „Društvo može da živi samo ako između njegovih članova postoji dovoljna homogenost“ i, s druge strane, čovjek je, ustvari, čovjek „samo zato što živi u društvu“ su nedvojbeno bitne činjenice na koje nas Dirckem podsjeća (1981: 40, 45).

U literaturi postoji mnogo različitih tumačenja i definicija socijalne kohezije. Tokman (2007: 82) socijalnu koheziju definira „kao dijalektički odnos između mehanizama socijalne uključenosti/isključenosti i reakcija, percepcija i stavova ljudi o načinima na koji ti mehanizmi djeluju u stvaranju osjećaja pripadnosti društvu“. Socijalna kohezija označava spremnost članova društva da međusobno sarađuju u zajedničkim nastojanjima na ostvarivanju kolektivnih ciljeva, navodi Stanley (2003). „Socijalna kohezija je stanje koje se odnosi na vertikalne i horizontalne interakcije među članovima društva, karakterizirane skupom stavova

i normi koje uključuju povjerenje, osjećaj pripadnosti i spremnost na participaciju i pomoć“, ističu Chan, To & Chan (2006: 290). Društvo se smatra „socijalno kohezivnim“ ako njegovi članovi učestvuju „u zajedničkim normama i vrijednostima, poštujući identitete drugih i njihovo manifestiranje“, u potpunosti uvažavajući etničke, religijske ili geografske razlike (*Pojmovnik socijalne sigurnosti*, 2007: 52).

Putnam (2004) smatra da je socijalna kohezija vrlo prikladan pojam koji obuhvata pozornost društva pitanjima društvene pravde, tolerancije, socijalne uključenosti i društvene integracije. Socijalna kohezija je koncept koji uključuje vrijednosti i principe kojima je cilj osigurati svim građanima pristup temeljnim socijalnim i ekonomskim pravima, i to na ravnopravnoj osnovi i bez diskriminacije. Socijalna kohezija je zato vodeći koncept koji nas stalno podsjeća na potrebu da smo kolektivno svjesni bilo kakvog oblika diskriminacije, nejednakosti, marginalnosti ili isključivanja (Jenson, 2010). Socijalna kohezija se metaforički može definirati kao "ljepilo" koje drži ljude zajedno, navodi Kantzara (2011).

Socijalna kohezija je, također, koncept koji se može naći u službenim definicijama koje su usvojile vlade mnogih zemalja. Tako, npr. *Nacionalno povjerenstvo za planiranje* Francuske navodi da je socijalna kohezija „skup društvenih procesa koji pomažu usaditi u pojedince osjećaj pripadnosti istoj zajednici i osjećaj da se oni priznaju kao članovi te zajednice“. *Pododbor za socijalnu koheziju Vlade Kanade* socijalnu koheziju definira kao "neprekidni proces razvoja zajedničkih vrijednosti, zajedničkih izazova i jednakih mogućnosti“ unutar društva, „baziranih na osjećaju povjerenja, nade i reciprociteta“ među svim njegovim članovima (Jenson, 1998: 4).

„Socijalna kohezija podrazumijeva sposobnost društva da na dugoročnoj osnovi osigura dobrobit svim svojim članovima, uključujući pravičan pristup raspoloživim resursima, poštivanje ljudskog dostojanstva i različitosti, osobnu i kolektivnu autonomiju, te odgovornu participaciju“ je referentna definicija socijalne kohezije Vijeća Evrope. Definicija pretpostavlja opredjeljenje društva da se razlike smanje na minimum i izbjegnu polarizacije, i stavlja veći naglasak na duh institucija, politike intervencije i kolektivne i individualne izbore. Referentna definicija Vijeća Evrope temelji se na četiri konstitutivne dimenzije dobrobiti građana, neophodne za funkcioniranje društva u kontekstu vladavine prava, a koje određuju kvalitet odnosa između pojedinaca, te između njih i zajednice kojoj pripadaju:

- pravičnost - nediskriminacija, tj. fer i jednak pristup pravima,
- dostojanstvo - individualno i kolektivno,
- lični razvoj i autonomija i
- participacija u životu zajednice.

U tom kontekstu, socijalna kohezija nije "nostalgični" koncept žudnje nakon "izgubljene društvene harmonije", već vrlo aktuelan koncept koji obuhvata ključne aspekte političkih strategija modernog društva u svjetlu demokratskih dostignuća u pogledu ljudskih prava: sloboda, pravičnost, podržanost, suživot sa različitostima, briga za ljudsko dostojanstvo, autonomija i sloboda odlučivanja (*Concerted development of social cohesion indicators*, 2005: 23-24).

Dakle, kao što se može vidjeti, socijalna kohezija je iznimno važan koncept za evropske zemlje. Međutim, tu se ipak više radi o idealu kojem se teži, nego o realnosti evropskih društava. Ali, ipak, taj ideal svakog dana sve više dobiva na važnosti, naročito zbog trenda povećanja

nesigurnosti i mnoštva različitih izazova poput nezaposlenosti, siromaštva, kriminala, starenja stanovništva, neadekvatnog pristupa novim tehnologijama, migranata i dr. (Zrinščak, 2006).

Procjena socijalne kohezije u društvu na različitim nivoima posmatranja

Socijalna kohezija je, u osnovi, jedan koncept sa prvenstveno kvalitativnim obilježjima. Osnovne dimenzije i komponente socijalne kohezije su prilično subjektivne i, shodno tome, jako teško izmjerive. Zbog toga je veliki izazov za moderna društva kako „mjeriti“ socijalnu koheziju i kako na najbolji mogući način odgovoriti na taj iznimno težak zadatak.

Imajući u vidu da socijalna kohezija nije samo proces, nego i odgovarajući skup ishoda, kvalitet i dostignuti nivo iste se može procijeniti osiguranjem određenih uslova u društvu (*Towards an active, fair and socially cohesive Europe*, 2008). Stoga, razmatranje pitanja kvaliteta socijalne kohezije u društvu podrazumijeva i analizu donesenih mjera i urađenih aktivnosti u smislu njenog poboljšanja, te procjenu eventualno ostvarenog napretka na određenom području/nivou u određenom vremenskom intervalu. Analiza i procjena stanja socijalne kohezije je polazna tačka za proces dijaloga između različitih javnih, privatnih i nevladinih interesnih grupa i organizacija s ciljem poduzimanja novih koraka i mjera za daljnje unapređenje kvaliteta socijalne kohezije.

Kroz optiku socijalne kohezije mogu se prepoznati temelji demokratije u društvu. Jedna od značajnih prednosti socijalne kohezije je mogućnost njene primjene na različitim nivoima, od lokalnog nivoa ili nivoa zajednice, pa sve do nacionalnog i međunarodnog nivoa. Osim toga, koncept socijalne kohezije je svojevrsni filter pomoću kojeg se može utvrditi koliko određene aktivnosti i/ili odluke koje utječu na interese društva, bile one javne ili privatne, doprinose jednakosti, dostojanstvu i participaciji u društvu (*Towards an active, fair and socially cohesive Europe*, 2008).

Postoje različiti nivoi procjene na kojima se može izvršiti analiza i sagledavati stanje i perspektiva socijalne kohezije. *Metodološki vodič za razvoj indikatora socijalne kohezije u zemljama Evropske unije* predlaže četiri nivoa procjene, krećući se od najopćenitije do najspecifičnijih (*Concerted development of social cohesion indicators*, 2005):

- prvi nivo je namijenjen procjeni općeg trenda socijalne kohezije,
- drugi nivo je dizajniran za analizu socijalne kohezije u cjelini,
- treći nivo tretira socijalnu koheziju u pojedinim životnim oblastima i
- četvrti nivo posmatra socijalnu koheziju s naglaskom na osjetljive situacije, naročito na socijalno osjetljive grupe.

Svaki od navedenih nivoa procjene odgovara specifičnim ciljevima znanja i djelovanja, što je sažeto prikazano u Tabeli 1.

Upotreba različitih nivoa procjene socijalne kohezije zavisi od uključenih aktera u proces, stepena razrađenosti odgovarajućih detalja i raspoloživog vremena.¹

U nastavku slijedi razmatranje pitanja socijalne kohezije kroz prizmu jedne od osam naznačenih životnih oblasti – obrazovanja.

¹ Detaljne liste odgovarajućih indikatora za procjenu socijalne kohezije u društvu na različitim nivoima posmatranja mogu se pogledati u *Concerted development of social cohesion indicators* (2005: 110-194).

Tabela 1. *Nivoi procjene socijalne kohezije u društvu*
(prema *Concerted development of social cohesion indicators*, 2005: 70)

Nivo analize socijalne kohezije	Opis	Ciljevi djelovanja
1. nivo procjene: Procjena općih trendova socijalne kohezije	Geografska analiza i analiza trendova u svakom aspektu socijalne kohezije	Identificiranje jakih i slabih tačaka Alarmni signal za identifikaciju prioritarno potrebnih akcija
2. nivo procjene: Procjena socijalne kohezije u cjelini	Opća procjena dobrobiti i veze s poduzetim radnjama u javnom prostoru (javne vlasti i civilno društvo)	Identifikacija nedostataka i zajedničkih strateških pristupa u kontekstu zajedničke odgovornosti
3. nivo procjene: Detaljna procjena socijalne kohezije po životnim oblastima	Analiza socijalne kohezije u osam životnih oblasti (zaposlenost, dohodak, stanovanje, ishrana i potrošnja, zdravlje, obrazovanje, informiranost i kultura)	Izrada akcionog plana za svaku životnu oblast i raspodjela odgovornosti za provedbu
4. nivo procjene: Provjera socijalne kohezije u osjetljivim situacijama: analiza po ranjivim grupama	Analiza socijalne kohezije među šest ranjivih grupa (manjine, migranti, djeca, starije osobe, osobe s invaliditetom i žene)	Izrada opće strategije; izrada akcionih planova za svaku ranjivu grupu i raspodjela odgovornosti za provedbu

Socijalna kohezija i obrazovanje

Odnos socijalne kohezije i obrazovanja, tj. njihov međusobni utjecaj, indikatori socijalne kohezije u obrazovanju, doprinos obrazovanja unapređenju socijalne kohezije u društvu i obratno, pitanja su koja u posljednje vrijeme zaokupljaju priličnu pažnju mnogih istaknutih naučnika i istraživača, a naročito sociologa i političara.

Putnam (2004) navodi da istraživanja pokazuju da obrazovanje utječe na socijalnu koheziju, kao što, isto tako, socijalna kohezija utječe na obrazovanje, te da današnji kreatori obrazovnih politika imaju puno toga za naučiti jedni od drugih o tome šta, kada i kako funkcionira u vitalnom odnosu između obrazovanja i socijalne kohezije.

Obrazovanje pridonosi socijalnoj koheziji na različite načine jer je i sama njegova institucionalizacija od samog početka jasno povezana sa očuvanjem i kontinuitetom društva, tvrdi Kantzara (2011) i ističe da obrazovanje služi socijalnoj koheziji u društvu stvarajući uslove i sredstva s različitim svrhama:

- za pojedince je obrazovanje vrijedan ključ koji omogućava društvenu participaciju,
- za raznovrsne društvene grupe obrazovanje je sredstvo za očuvanje postojeće ili stvaranje bolje društvene pozicije,

- za državne vlade obrazovanje je institucionalno sredstvo za upravljanje i kontrolu društva s distance,
- širenje pristupa obrazovanju se koristi kao sredstvo za kontrolu i ublažavanje socijalnih sukoba vezanih za pristup mnogobrojnim društvenim resursima,
- za društvene svrhe i očuvanje društvenih veza, obrazovanje njeguje međusobnu ovisnost pojedinaca i društva kojem žude i
- obrazovanje povijesno nosi i prenosi različita značenja i vrijednosne ideale, među kojima su osjećaj privrženosti, pripadnosti, solidarnosti i vizija pravednog društva.

Moguće je, također, identificirati određeni broj mehanizama prema tome kako sadržaj i organizacija obrazovanog sistema utječu na socijalnu koheziju: pravičnost u pristupu znanju i profesionalnim prilikama, socijalizacija djece i mladih, mogućnosti učenja koje doprinose poboljšanju života i jačanje demokratije. S obzirom na veliku važnost obrazovanja za socijalnu koheziju, neki od ključnih ciljeva modernih društava su (*Towards an active, fair and socially cohesive Europe*, 2008):

- Poticanje pravednosti i jednakosti u pristupu obrazovanju. Brojne skrivene prepreke otvorenosti obrazovanja za sve, npr. posebni zahtjevi za upis, manjak kapaciteta, finansijski zahtjevi i dr. moraju se smanjiti na najmanju moguću mjeru, što zahtijeva skretanje veće pažnje na obrazovne mogućnosti mladih iz ranjivih grupa i siromašnih porodica;
- Poticanje cjeloživotnog obrazovanja i obuke. S obzirom na promjene na tržištu rada i postojanja veće mogućnosti da će slabije obrazovani teže dolaziti do zaposlenja, potrebno je osigurati bolji pristup i učešće odraslih u naknadnom stručnom obrazovanju i obuci;
- Poticanje obrazovanja u svrhu boljeg života i društva. Potrebno je dugoročno unaprijediti ulogu obrazovanja u afirmiranju temeljnih vrijednosti društva, vladavine prava i demokratskog građanstva, te borbe protiv nasilja i terorizma. To implicira da se kod djece i mladih razvijaju ključne kompetencije potrebne za aktivno i demokratsko građanstvo, koje predstavlja temelj socijalne kohezije u demokratskom društvu: sposobnost rješavanja nesporazuma na nenasilan način, argumentiranje vlastitog gledišta, slušanje, razumijevanje i tumačenje tuđih argumenata, prepoznavanje i uvažavanje razlika, mogućnost izbora, razmatranje alternativa i njihova etička analiza, dijeljenje odgovornosti i uspostavljanje konstruktivnih, nenasilnih odnosa s drugima;
- Upravljanje obrazovanjem u kontekstu multikulturalizma i migracija. Potrebno je unaprijediti ulogu obrazovanja u borbi protiv netolerancije i rasizma u kontekstu međukulturnog dijaloga, pa umjesto posebnih škola za manjine i doseljenike, treba težiti sveobuhvatnom i inkluzivnom školskom sistemu miješajući pripadnike različitih kultura, integrirajući pripadnike ranjivih grupa i podučavajući poštivanje svih kultura.

Strateški dokumenti Evropske unije se, također, bave pitanjima odnosa socijalne kohezije i obrazovanja. Tako se, npr., u *Evropskoj strategiji za pametan, održiv i uključiv rast* (Europe 2020, 2010) navode dva glavna cilja za doprinos obrazovanja socijalnoj koheziji: postotak mladih koji ranije napuštaju srednjoškolsko obrazovanje (*dropout*) trebao bi biti ispod 10% u 2020. godini (U 2010. godini bio je 15%), a najmanje 40% stanovništva u dobi od 30 do 34 godine trebalo bi završiti tercijarni stepen obrazovanja (2010. godine taj broj je iznosio 31%).

Ova dva cilja su međusobno povezana: povećanjem nivoa obrazovanja stanovništva povećava se zapošljivost, a povećanje stope zapošljavanja pomaže smanjenju siromaštva, što sveukupno doprinosi poboljšanju socijalne kohezije u društvu.

Indikatori socijalne kohezije u obrazovanju

Da bi se mogla izvršiti procjena stanja socijalne kohezije u obrazovanju, te shodno tome razvile i implementirale odgovarajuće mjere za njeno poboljšanje, potrebno je imati prikladne indikatore. *Metodološki vodič za razvoj indikatora socijalne kohezije (Concerted development of social cohesion indicators, 2005)* nudi, između ostalih, i listu indikatora socijalne kohezije u obrazovanju. U Tabeli 2. dat je prikaz indikatora socijalne kohezije u obrazovanju, podijeljenih prema četiri ključne dimenzije dobrobiti.

Svaki od navedenih indikatora iz Tabele 2. se u *Metodološkom vodiču* dalje detaljno razrađuje na mnoge konkretnije indikatore/podindikatore socijalne kohezije u obrazovanju, poput npr. *dostupnost škola*: besplatnost javnog obrazovanja, jednostavnost pristupa državnim i privatnim školama, udaljenost od najbliže osnovne i srednje škole, stvarni troškovi obaveznog obrazovanja u odnosu na minimalnu i prosječnu plaću, stvarni troškovi osnovnoškolskog, srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja; *struktura škole*: prosječan broj djece u odgojnoj grupi u vrtiću, prosječan broj učenika u odjeljenju u osnovnoj i srednjoj školi, broj učenika u odnosu na broj nastavnika u osnovnoj i srednjoj školi, broj studenata u odnosu na broj uposlenih u visokom obrazovanju, starosna struktura i prosječna dob nastavnika na različitim obrazovnim nivoima, odnos prosječne plaće nastavnika i prosječne nacionalne plaće, sistem karijernog napredovanja u obrazovanju itd.

Tabela 2. *Indikatori socijalne kohezije u obrazovanju*
(prema *Concerted development of social cohesion indicators, 2005: 147-152*)

Četiri dimenzije dobrobiti	Indikatori socijalne kohezije u obrazovanju
Pravičnost/nediskriminacija	Dostupnost škola
	Struktura škole
	Pohađanje škole
	Uspjeh u školi
	Socijalna mobilnost
	Rizici vezani za socijalne uslove
	Rizici suštinski vezani za školski sistem
Dostojanstvo/priznavanje	Uzimanje u obzir specifičnih potreba
	Pripremanje učenika za poštivanje dostojanstva i različitosti
	Adaptacija školskog sistema
	Pohađanje škole i uspjeh djece u riziku od marginalizacije
Autonomija/osobni razvoj	Kvalitet sistema podrške i savjetovanja
	Podrška učenicima izvan škole
	Mogućnost promjene upisanog smjera
	Predškolsko obrazovanje
	Sadržaj kurikuluma

	Pristup nastavi
	Uspjeh pristupa nastavi
	Druga šansa za mlade koji su službeno ili socijalno isključeni iz školskog sistema
	Druga šansa za odrasle koji nisu završili srednjoškolsko obrazovanje
	Druga šansa za odrasle koji žele napredovati u karijeri
Participacija/predanost	Odnosi između škole i lokalnog društvenog, kulturnog i političkog okruženja
	Građanstvo
	Participacija učenika/studenata
	Participacija roditelja

Svi ti mnogobrojni indikatori socijalne kohezije u obrazovanju se, generalno, mogu svrstati u tri kategorije:

- kvantitativni i objektivni indikatori, odnosno mjerljivi indikatori čija se vrijednost može iskazati brojem, npr.: udaljenost od najbliže osnovne škole, prosječan broj učenika u odjeljenju u srednjoj školi, prosječna dob nastavnika, odnos prosječne plaće nastavnika i prosječne nacionalne plaće, stopa upisa u srednju školu, stopa dropout-a, stvarni troškovi osnovnoškolskog obrazovanja, broj učenika u odnosu na broj nastavnika, prosječan broj knjiga u biblioteci, sedmični broj sati sporta u školi itd.
- kvalitativni i objektivni indikatori, tj. indikatori koji nisu mjerljivi, ali se mogu objektivno provjeriti, poput npr. besplatnog državnog obrazovanja, sistema karijernog napredovanja u obrazovanju, programa za prevenciju nasilja u školama, nivoa socijalne i kulturalne mješavine u školama, mogućnosti pružanja pomoći u školi, postojanja obrazovnih timova u školama, sistema za priznavanje neformalno stečenih postignuća itd. i
- kvalitativni i subjektivni indikatori, odnosno indikatori koji se odnose na procjenu, mišljenje, nivo zadovoljstva i dr., kao što su kvalitet sistema ocjenjivanja, odnos nastavnik – učenik, pristup nastavi, međusobno pomaganje učenika, odnos škole i lokalnog okruženja, uključenost roditelja, doprinos nastavnog plana i programa razvoju kompetencija itd.

Upotreba indikatora socijalne kohezije u obrazovanju i njihova detaljna analiza predstavlja osnov za odgovarajuće politike i mjere s ciljem njenog kontinuiranog unapređenja.

Socijalna kohezija u školi

U procesu analize rada osnovnih i srednjih škola i postavljanja ciljeva za njihovo unapređenje, uvijek treba imati u vidu ne samo obrazovna postignuća učenika nego i druge temeljne odgojno-obrazovne funkcije škola, kao i neophodne principe i vrijednosti koje škole trebaju negovati i promovirati. Svaka škola predstavlja specifično socijalno okruženje u kojem učenici, nastavnici i školsko osoblje razmjenjuju, usvajaju i prolaze kroz različita socijalna iskustva. Kvalitet tih odnosa i iskustava u velikoj mjeri utječe na funkcioniranje i rad škole, odnosno na socijalnu koheziju i školski život u cjelini.

Socijalna kohezija je „spособnost društva da na dugoročnoj osnovi osigura dobrobit svim svojim članovima, uključujući pravičan pristup raspoloživim resursima, poštivanje ljudskog dostojanstva i različitosti, osobnu i kolektivnu autonomiju, te odgovornu participaciju“ (*Concerted development of social cohesion indicators*, 2005: 23). Pošto je škola ogledalo društva, tj. škola je društvo u malom (Tvrdnje od kojih polazi većina sociologa), na osnovu definicije socijalne kohezije u društvu može se dati definicija socijalne kohezije u školi. Shodno tome, socijalna kohezija u školi podrazumijeva kapacitet škole da na dugoročno vrijeme obezbijedi dobrobit svim svojim učenicima, nastavnicima i školskom osoblju, uz pravičan pristup raspoloživim školskim resursima, uzajamno poštivanje dostojanstva i različitosti, osobni razvoj i autonomiju, te odgovorno učešće u životu škole. Na ovaj način, u definiciju socijalne kohezije u školi su uključene četiri ključne dimenzije dobrobiti svih: pravičnost, dostojanstvo, autonomija i participacija.

S obzirom na veliki utjecaj socijalne kohezije na djelotvornost rada škola, i obrnuto, velike važnosti dobro organiziranog, funkcionalnog i efikasnog školskog sistema za socijalnu koheziju u društvu, jako je bitno da pristup obrazovanju i profesionalnim prilikama bude pravedan i jednak za sve mlade. Pošto postoje mnoge prikrivene prepreke, poput posebnih uslova za upis, manjka kapaciteta u nekim školama, posebnih finansijskih zahtjeva, negativne selekcije, udaljenosti između učenika različitog socijalnog porijekla, kulturalnih različitosti i dr., važno je kontinuirano raditi na tome da se iste sve više smanjuju. Jusović-Rangelov (2011) navodi da postoje četiri strateška cilja jačanja socijalne kohezije u školama:

1. smanjiti razlike u obrazovnim postignućima učenika,
2. razvijati zajedničke vrijednosti koje se zasnivaju na dijalogu, uzajamnom uvažavanju i poštivanju različitosti,
3. doprinijeti izgradnji dobrih odnosa u užoj i široj zajednici i protiviti se svakoj formi diskriminacije i nejednakosti i
4. ukloniti barijere za pristup, participaciju, napredovanje i uspjeh svakog učenika.

U pristupima jačanju socijalne kohezije u školi važno je naglasiti šta se želi postići, razviti i unaprijediti, a šta treba spriječiti, umanjiti ili iskorijeniti. Vrijednosti koje u školama treba promovirati su jednaka prava, saradnja, partnerstvo, povjerenje, poštovanje, upoznavanje, dijeljenje, etičnost, sigurnost i sl., a ono protiv čega se u školama treba boriti su diskriminacija, segregacija, predrasude, nasilje, izolacija, isključivanje, nejednaka prava, dominacija i dr., naglašava Jusović-Rangelov (2011) i ističe da socijalna kohezija postoji tamo gdje se svi osjećaju članom zajednice, gdje su porodične i ostale socijalne veze prilično jake, gdje se sve različitosti poštuju i uvažavaju i gdje se svi osjećaju podržano i sigurno.

Zaključak

U eri mnogobrojnih izazova, uzrokovanih društvenim nejednakostima, socijalna kohezija predstavlja jednu od najistaknutijih potreba savremenih društava. Socijalna kohezija je koncept koji uključuje vrijednosti i principe kojima je cilj svim građanima osigurati pristup temeljnim socijalnim i ekonomskim pravima, i to na ravnopravnoj osnovi i bez diskriminacije. Socijalna kohezija je kontinuirani proces i najvažniji uslov za socijalnu pravdu, mir i sigurnost, demokratsku stabilnost i održivi razvoj.

Kohezivno društvo je društvo sačinjeno od pojedinaca koji ostvaruju zajedničke ciljeve na pravičan i demokratski način. Međutim, ne postoji društvo koje je u potpunosti kohezivno,

pa je socijalna kohezija, u osnovi, ideal kojem se teži. Svako društvo treba, ipak, kontinuirano tragati za najboljim rješenjima u prilagođavanju aktuelnim izazovima, te konstantno nastojati poboljšavati stanje socijalne kohezije.

Obrazovanje je značajna funkcija društva i, vrlo vjerovatno, najisplativija investicija za poboljšanje socijalne kohezije. Zbog toga su međusobni utjecaj socijalne kohezije i obrazovanja, tj. doprinos obrazovanja unapređenju socijalne kohezije u društvu i obratno, teme koje su sve više u fokusu pažnje mnogih istaknutih naučnika i istraživača.

Obrazovanje pridonosi socijalnoj koheziji na različite načine, jer, povijesno, nosi i prenosi različita značenja i vrijednosne ideale, među kojima su osjećaj privrženosti, pripadnosti, solidarnosti i vizija pravednog društva. S obzirom na veliku važnost obrazovanja za socijalnu koheziju, ključni ciljevi modernih društava su: poticanje pravednosti i jednakosti u pristupu obrazovanju i skretanje veće pažnje na obrazovne mogućnosti mladih iz ranjivih grupa i siromašnih porodica, poticanje cjeloživotnog obrazovanja i obuke i obezbjeđenje boljeg pristupa i učešća odraslih u naknadnom stručnom obrazovanju i obuci, unapređenje uloge obrazovanja u afirmiranju temeljnih vrijednosti društva, unapređenje uloge obrazovanja u borbi protiv netolerancije i rasizma u kontekstu međukulturnog dijaloga, migracija i dr.

Svaka škola predstavlja specifično socijalno okruženje u kojem učenici, nastavnici i školsko osoblje razmjenjuju, usvajaju i prolaze kroz različita socijalna iskustva. Kvalitet tih odnosa i iskustava u velikoj mjeri utječe na funkcioniranje i rad škole, odnosno na socijalnu koheziju i školski život u cjelini. Socijalna kohezija u školi podrazumijeva kapacitet škole da na dugoročno vrijeme obezbijedi dobrobit svim svojim učenicima, nastavnicima i školskom osoblju, uz pravičan pristup raspoloživim školskim resursima, uzajamno poštivanje dostojanstva i različitosti, osobni razvoj i autonomiju, te odgovorno učešće u životu škole.

Socijalnu koheziju treba pratiti, procjenjivati i kontinuirano raditi na njenom poboljšanju. Ipak, uzimajući u obzir da je socijalna kohezija, u osnovi, jedan koncept sa prvenstveno kvalitativnim obilježjima, odnosno da su njene osnovne dimenzije i komponente prilično subjektivne i, shodno tome, jako teško izmjerive, kvalitetno „mjerenje“ socijalne kohezije je veliki izazov za današnja društva.

Literatura

1. Chan, J., To, H. & Chan, E. (2006) Reconsidering social cohesion: developing a definition and analytical framework for empirical research, *Social Indicators Research*, 75, 273-302.
2. *Concerted development of social cohesion indicators: Methodological guide* (2005). Strasbourg: Council of Europe.
3. Dirkem, E. (1981). *Vaspitanje i sociologija*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
4. Đurić, D. (2009). *Koheziona politika i pretpristupna podrška Evropske unije*. Podgorica: Foundation Open Society Institute.
5. *Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth* (2010). Brussels: European Commission.
6. Jenson, J. (1998). *Mapping Social Cohesion: The State of Canadian Research*. Ottawa: Canadian Policy Research Networks Inc.

7. Jenson, J. (2010). *Defining and Measuring Social Cohesion*. Hampshire: Commonwealth Secretariat and United Nations Research Institute for Social Development.
8. Jusović-Rangelov, R. (2011). *Obrazovanje i socijalna kohezija*. Materijal sa dvanaestodnevnoeg seminara za stručne savjetnike za oblast obrazovanja Pedagoškog zavoda Zenica, održanog u tri ciklusa u periodu oktobar 2011.- mart 2012. godine.
9. Kantzara, V. (2011). The relation of education to social cohesion. *Social Cohesion and Development*, 2011, 6 (1), 37-50.
10. Mićunović, Lj. (1988). *Savremeni leksikon stranih reči*. Novi Sad: Književna zajednica Novog sada i NIO „Univerzitetska riječ“.
11. *Pojmovnik socijalne sigurnosti* (2007). Skopje: Council of Europe, CARDS Social Institutions Support Programme, Regionalni ured Vijeća Europe.
12. Putnam, R.D. (2004). *Education, diversity, social cohesion and social capital*. OECD Meeting of the Education Committee at Ministerial Level. 18-19 March, Dublin, Ireland (<http://www.oecd.org>. Preuzeto: 23.09.2016.).
13. Revidirana strategija socijalne kohezije Vijeća Evrope (2004). *Revija za socijalnu politiku*, god. 11, br. 3-4, str 383-394, Zagreb.
14. *Society at a glance: OECD Social Indicators* (2001). Paris: OECD Publications Service.
15. Stanley, D. (2003). What do we know about social cohesion: The research perspective of the Federal Government's Social Cohesion Research Network. *Canadian Journal of Sociology*, 28(1), 5–18.
16. Tokman, V.E. (2007). The Informal Economy, Insecurity, and Social Cohesion in Latin America, *International Labour Review*, 146(1–2): 81–107.
17. *Towards an active, fair and socially cohesive Europe: Report of High-level task force on social cohesion* (2008). Strasbourg: Council of Europe ([www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/source/TFSC\(2007\)31E.doc](http://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/source/TFSC(2007)31E.doc). Preuzeto: 22.10.2013.).
18. Zrinščak, S. (2006). Socijalna politika u procjepima globalizacije i europeizacije. U: Zrinščak S. (ur). *Socijalna država u 21. stoljeću – privid ili stvarnost?: zbornik radova*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 1-27.

THE CONCEPT OF SOCIAL COHESION AND EDUCATION

Abstract

Social cohesion is a term that has been increasingly used in recent years and implies the integration of free individuals and social groups into society as a whole. A cohesive society is a society made up of individuals/members who achieve common goals in a fair and democratic way. Social cohesion is not a "natural" state of society, but results from interrelations between individuals and public and private institutions, exposed to diverse, and sometimes contradictory, understandings, views and interests. Social cohesion is the ultimate outcome of all individuals and social groups whose common goal is to create an environment that is in line with the development of free citizens, the fair sharing of resources and the recognition of dignity and capacity of every member of society (Concerted development of social cohesion indicators, 2005). The relation between social cohesion and education, i.e. their mutual influence, indicators of social cohesion in education, the contribution of education to the advancement of social cohesion in society, and vice versa, are issues that have recently attracted the attention of many prominent scholars and researchers. Putnam (2004) states that researches show that education affects social cohesion, just as social cohesion affects education, and that today's

educational policy makers have a lot to learn from each other about what, when and how it works in the vital relationship between education and social cohesion. In the process of analysing the work of primary and secondary schools, one should always bear in mind not only the educational achievements of pupils, but also the other basic educational functions of schools, as well as the necessary principles and values that schools should nurture and promote. Each school represents a specific social environment in which pupils, teachers and school staff go through different social experiences, which greatly affect the functioning and work of the school, that is, school life and social cohesion as a whole. The focus of this paper is to point out the relevance and importance of understanding the interdependence of the concept of social cohesion and education.

Key words: social cohesion, education, school